

สิ่งแวดล้อมที่ตีเกิดขึ้นได้อย่างไร

สศสภกร พจนาน*

1 บทนำ

คำว่าสิ่งแวดล้อมตรงกับภาษาอังกฤษว่า Environment คงจะเป็นที่คุ้นเคยหรือเคยได้ยินกันบ่อย ๆ เช่น สิ่งแวดล้อมปัจจุบันนี้ไม่ดี สิ่งแวดล้อมเสื่อมคุณภาพลง หรือไม่ก็จะกล่าวว่าขณะนี้อากาศบ้านเราไม่ดีเลย น้ำเน่าเสีย น้ำขุ่นข้น ดินเสีย ขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น มีกลิ่นเหม็น หรือแม้กระทั่งสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับมนุษย์เองก็ตาม เช่น ปัญหาความแออัดของที่อยู่อาศัย ปัญหาหลักเล็กขโมยน้อย ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาศาสนา ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนมีความสัมพันธ์กับมนุษย์แทบทั้งสิ้น ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาทางสิ่งแวดล้อมทั้งหมด เนื่องมาจากว่าสิ่งแวดล้อมนั้นหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเรา โดยที่ตัวเราในที่นี้จะเป็นอะไรก็ได้ เช่น มนุษย์ วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี ในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ ก็ถือว่าเป็นสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นสิ่งแวดล้อม ก็ยังมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพราะถ้าหากเกิดปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมชนิดหนึ่งชนิดใดแล้วก็จะส่งผลต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ต่อสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ มากมาย เช่น ปัญหาเรื่องน้ำเสีย ส่วนมากมีสามเหตุมาจากชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม และการเกษตรกรรม แต่เมื่อเกิดน้ำเน่าเสียแล้วมีผลต่อสิ่งแวดล้อมชนิดอื่น เช่น ส่งกลิ่นเหม็นรบกวน มนุษย์ หรือทำให้อากาศเสีย หรือไม่ก็ไม่สามารถนำน้ำไปใช้ในการอุปโภคบริโภคได้ และทำให้ดินบริเวณนั้นเสื่อมคุณภาพไปด้วย เหล่านี้เป็นต้น นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมยังรวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิดอีกด้วย ซึ่งถ้าหากว่าทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมได้ถูกทำลายไปมากหรือเสื่อมโทรมย่อมหมายถึงว่า คุณภาพสิ่งแวดล้อมจะต้องลดลงไปอย่างแน่นอน เพราะฉะนั้น จะมีวิธีการทำอย่างไรจึงจะช่วยทำให้สิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นของเราทุกคนนั้นมีคุณภาพดีตลอดไป

2. ประเภทและองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อม

2.1 ประเภทของสิ่งแวดล้อม

เกษม (2536) ได้แบ่งประเภทของสิ่งแวดล้อมไว้ 2 ประเภท คือ

2.1.1 สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ (natural environment) เช่น ดิน น้ำ อากาศ แร่ธาตุ ป่าไม้ สัตว์ มนุษย์ แสงแดด ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งมี 2 ประเภทคือ

(1) สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต (biotic environment) เช่น พืช สัตว์ และมนุษย์ เป็นต้น

* ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้

(2) สิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต (abiotic environment) เช่น ดิน น้ำ อากาศ แร่ธาตุ ก๊าซ ฯลฯ เป็นต้น

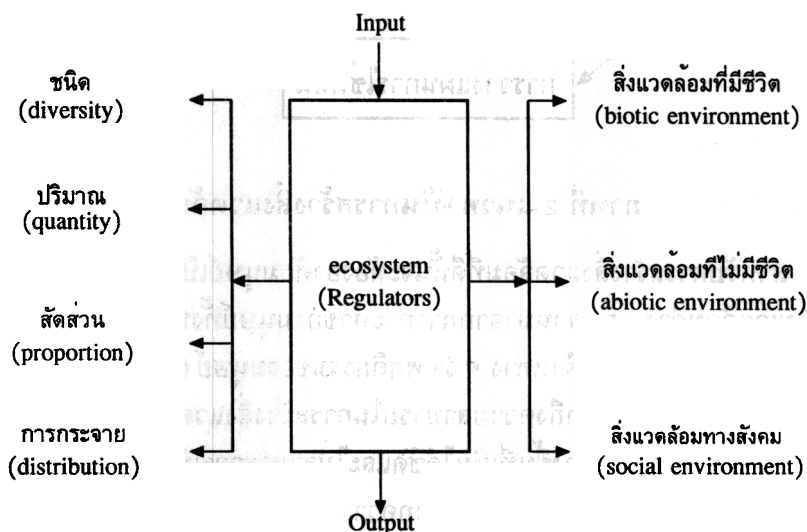
2.1.2 สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (man-made environment) เช่น เมือง บ้าน ถนน สะพาน โต๊ะ เก้าอี้ เรือ รถ เครื่องบิน วัตถุมีพิษ เสียง อารมณ์ ศาสนา วัฒนธรรม ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

(1) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (physical environment) เช่น วัสดุสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ

(2) สิ่งแวดล้อมทางสังคมหรือนามธรรมสิ่งแวดล้อม (social environment หรือ abstract environment) เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ และพฤติกรรมแสดงออกต่าง ๆ เป็นต้น

2.2 องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อม

จากการแบ่งประเภทของสิ่งแวดล้อม สามารถชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมนั้นมีความสัมพันธ์และสำคัญในตนเองทุกชนิดมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่อย่างไรก็ตามทุกอย่างในสิ่งแวดล้อมล้วนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในตนเองเช่นเดียวกัน ดังนั้นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งแวดล้อม นั้นจะประกอบไปด้วยโครงสร้าง (structure) และหน้าที่ของโครงสร้าง (function) สำหรับโครงสร้าง ของสิ่งแวดล้อมจะหมายถึงว่า ภายในระบบสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ นั้นจะมีองค์ประกอบของชนิด (diversity) ที่มีหลากหลาย ปริมาณของแต่ละชนิด (quantity) สัดส่วน (proportion) และการกระจาย (distribution) ของ สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในระบบ ส่วนหน้าที่ของโครงสร้างจะพิจารณาจากโครงสร้างของสิ่งแวดล้อมอีกครั้งหนึ่งว่า สามารถทำหน้าที่ได้ครบถ้วนหรือไม่

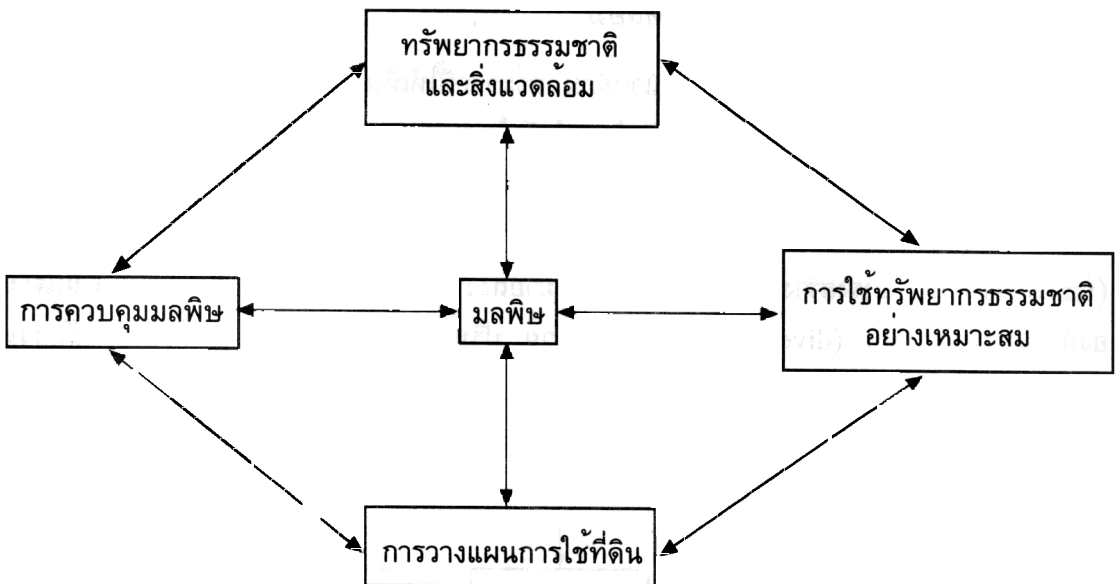

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของระบบนิเวศ
ที่มา : เกษม (2530)

ซึ่งกำหนดแนวทางไว้ว่า ถ้ามีองค์ประกอบครบในสองลักษณะแล้วจะสามารถทำให้สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่มีความสมดุลได้ตามธรรมชาติ ดังภาพ ที่ 1

3. แนวทางการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี

ก่อนอื่นขออธิบายคำว่า "สิ่งแวดล้อมที่ดี" ในทัศนะของผู้เขียน คำว่าสิ่งแวดล้อมที่ดีนั้นหมายถึง สิ่งแวดล้อม ในระบบอะไรก็ตามทั้งที่เป็นธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น มีองค์ประกอบครบถ้วนทั้งด้านโครงสร้างและหน้าที่ของโครงสร้างของระบบนั้น ๆ นั้นย่อมแสดงถึงว่าถ้าหากระบบมีลักษณะดังกล่าวแล้วจะสามารถเกิดความสมดุลได้เองตามธรรมชาติ ซึ่งหลักการหรือวิธีการที่จะนำมาซึ่งความสมดุลดังกล่าวสามารถทำได้โดยใช้หลักการเชิงอนุรักษ์ได้แก่ การวางแผนการใช้ที่ดิน (landuse planning) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม (resources utilization) และการควบคุมมลพิษ (pollution control) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แนวทางในการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี

สำหรับการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีนั้นจะต้องอาศัยมนุษย์เป็นหลักสำคัญ เนื่องจากว่าสภาพปัญหาทางสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ล้วนมาจากการกระทำของมนุษย์ทั้งนั้น ซึ่งเกษม (2530) ได้เรียกลักษณะการกระทำของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ว่า พฤติกรรมของมนุษย์ (human behavior) โดยหมายถึง การกระทำของมนุษย์ที่แสดงออกถึงความสามารถในการสร้างสิ่งแวดล้อมขึ้น และพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์อาจมีทั้งสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นที่เห็นได้ชัดและไม่สามารถจะเห็นได้ ได้แก่ บ้าน ถนน สะพาน อารมณ์ พฤติกรรมทางสังคม ฯลฯ เป็นต้น จากความหมายดังกล่าว คงจะสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า มนุษย์เป็นทั้งผู้สร้างและผู้ทำลายสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์เราจะมีวิธีการปฏิบัติอย่างไรจึงจะสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีได้ ดังนั้นในการเขียนบทความครั้งนี้ ผู้เขียนจะขอเน้นที่มนุษย์เป็นหลักสำคัญ โดยอาศัยหลักการอนุรักษ์ในส่วนของการควบคุมมลพิษ ซึ่งถ้ามองผิวเผินแล้ว

การควบคุมมลพิษนั้น มนุษย์เราจะมองถึงการนำเทคโนโลยีทางด้านเครื่องมือหรือวัสดุต่าง ๆ มาใช้ในการแก้ไขปัญหาก็เพียงด้านเดียว แต่หลักการควบคุมที่สำคัญที่สุดก็คือ การควบคุมโดยการให้การศึกษแก่มนุษย์ในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมที่เป็นของส่วนรวม การประพฤติปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันในสังคม การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน หรือแม้กระทั่งความพอใจของมนุษย์ที่มีขอบเขตจำกัด ไม่สร้างความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น เป็นต้น นอกจากการปลูกฝังจิตสำนึกแล้วควรจะมีการให้การศึกษาด้านกฎหมายทางด้านสิ่งแวดล้อมแก่มนุษย์อีกด้วย เพื่อเป็นการช่วยเสริมให้มีการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วางไว้ เพื่อป้องกันการกระทบกระทั่งกันของชุมชนหรือสังคมของมนุษย์ ดังนั้นถ้าหากว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นไปในลักษณะมองประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าตนเอง และมีเหตุมีผลเพียงพอ ก็จะสามารถช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ติงามได้ตลอดไป โดยที่ไม่ต้องนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นที่มีราคาแพง ทันสมัยมาใช้และเป็นการช่วยประหยัดทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุดทางหนึ่ง

นอกจากการให้การศึกษโดยการปลูกฝังจิตสำนึกและกฎหมายต่าง ๆ แล้ว วิธีการอีกอย่างหนึ่งที่จะเป็นทางออกที่ดีในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้นนั้นก็คือการปลูกฝังจิตสำนึกในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรมที่ติงาม ตลอดจน ค่านิยมในการดำเนินชีวิต โดยให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งลักษณะของสังคมต่อไปในอนาคต มีลักษณะที่คำนึงถึงประโยชน์และความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ มีการประหยัด และไม่ฟุ่มเฟือยโดยไม่จำเป็น มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นของส่วนรวมมากขึ้น นอกจากนี้หน่วยงานที่ควรจะมีการนำมาซึ่งการปฏิบัติมาก เพื่อการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีคือหน่วยงานของรัฐทุกหน่วยงานควรจะรีบดำเนินการตลอดจนการติดตามผลการปฏิบัติ (monitoring) อย่างต่อเนื่องตลอดไป ดังนั้นถ้าหากมีการปฏิบัติอย่างจริงจังแล้ว สิ่งแวดล้อมที่ดีคงจะเกิดขึ้นในไม่ช้าอย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

1. เกษม จันท์แก้ว. 2530. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. อักษรสยามการพิมพ์, ภาควิชาอนุรักษวิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ, 363 น.
2. -----, 2536. สิ่งแวดล้อมศึกษา. อักษรสยามการพิมพ์, โครงการสหวิทยาการสาขา วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ. 275 น.
3. Kupchella, Charles E. and Margaret C. Hyland. 1989. Environmental Science. 2nd, Libery of Congress Cataloging-in-Publication Data, U.S.A 637 P.